Eiropas Komisijas pārstāvniecība Latvijā

TULKOJAM EIROPU

Seminārs

VENTSPILS AUGSTSKOLA

Par dažām senām un jaunām latviešu valodas tekstu redakcionālām iezīmēm MI laikmetā

Jānis Veckrācis
asoc. prof., *Dr. philol.*
Ventspils Augstskola

2025. gada 13. novembris

Latviešu valodas lietojuma konteksts: jaunie un senie apstākļi

Intensīvi valodu kontakti

Vairākas valodas vienā teikumā

Angļu valodas uzņāciens

Aizgūšana – valodas spēka avots

Aizgūšana – valodas noplicināšana

Robežšķirtne:

valodas unikalitāte un

vispusīga attīstība

Lielveikala *Akropole* reklāma (2022)

Rīgā lepni bezmaksas stāvvietas aizstāj ar maksas. Un saka, neuztraucies, nopērc karti un turi maksas stāvvietā. Nesaprot, ka daudzām ģimenēm 40 EUR ir liela nauda. It īpaši šodien, kad viss ir abnormāli dārgs. Un mašīna ir kaut kur jāliek.

7:26 PM · Aug 11, 2025

24.10.2025.

nevajag turpināt izklaidēt šīs sarunas.

Latviešu valodas "drošības situācija" un iespējamās ilūziju lamatas

- Valsts valoda
- ES oficiālā valoda
- Izmantošana visās dzīves jomās
- Digitalizācija – augstā līmenī

Juridiskie rīki un lietišķais lietojums – neliela daļa no saziņas apjoma.

Ar juridiskiem līdzekļiem tikai daļēji varam parūpēties par valodu.

Latviešu valodas nākotne – vērtību jautājums.
Par norišu vēlamību vai nevēlamību lemj valodas lietotāji.
Robežšķirtne: attieksme un rīcība.

trejdeksnis: *ChatGPT // Deepl* sniegums (08.2025.)

Latviešu vārds **"trejdeksnis"** ir tradicionāls folkloras un etnogrāfijas termins. Tas apzīmē:

- **koka vai metāla rotas priekšmetu** ar trim atzarojumiem (bieži piekārts pie kaklarotas vai jostas, īpaši arheoloģiskajos atradumos);
- plašākā nozīmē – simbolisku **trīsdaļīgu zīmi/rotu**, kas saistīta ar baltu ornamentiku un mitoloģiju.

Angļu valodā to tulko atkarībā no konteksta:

- **Arheoloģijas un etnogrāfijas aprakstos:**
  - 👉 *"trefoil pendant"* (visizplatītākais variants starptautiskajā literatūrā)
  - 👉 *"three-pronged pendant"* vai *"three-branched ornament"* (aprakstoši)
- **Folkloras / mitoloģijas kontekstā:**
  - 👉 *"Trejdeksnis"* (atstāj oriģinālformu, piezīmē skaidrojumu: *a traditional Latvian trefoil-shaped pendant*).

Tātad ~~visatbilstošākais~~ terminoloģiskais tulkojums ir:

trejdeksnis = trefoil pendant.

Latvian ⇄ English

trejdeksnis ×

trejdex

Alternatives:

trident

Katrā valodā – divas valodas

Sarunvaloda un rakstu valoda

Grūti nezināt: daudz tiešsaistes resursu

- letonika.lv
- tezaurs.lv
- periodika.lndb.lv un gramatas.lndb.lv
- korpuss.lv

Resursu izmantošanas vēlme un prasmes

1) **ekselence**

ekselence kopdzimtes sieviešu dzimtes 5. deklinācijas lietvārds Locīšana

Lietojuma biežums:

ekselence kopdzimtes vīriešu dzimtes 5. deklinācijas lietvārds Locīšana

Lietojuma biežums:

2. nevēlams; neliterārs; formā: sieviešu dzimte Izcilība; pacelšanās pāri.

- Stabili vārdu savienojumi *Ekselences centrs.*

AVOTI: SV33, LV93, KV, LLVV, HeL, MC

2) **industrija**

industrija sieviešu dzimtes 4. deklinācijas lietvārds; parasti formā: vienskaitlis Locīšana

Lietojuma biežums:

Rūpniecība; ražošana ar rūpnieciskām metodēm.

- Saistītās nozīmes
- Stabili vārdu savienojumi *Elektroniskās industrijas asociācija.*
- Tulkojumi *industry.*

AVOTI: LLVV, D3

3) **kvalifikācija**

kvalifikācija sieviešu dzimtes 4. deklinācijas lietvārds; parasti formā: vienskaitlis Locīšana

kvalitāte

kvalitāte sieviešu dzimtes 5. deklinācijas lietvārds; parasti formā: vienskaitlis Locīšana

Senās un jaunās iezīmes

angļu: It's so entertaining to watch unfamiliar people...?

Tas ir aizraujoši skatīties, kā nepazīstami cilvēki...

~ Aizraujoši skatīties, kā nepazīstami cilvēki...

angļu: believe in them?

Turklāt mēs ticam tajos.

~ ticam tiem/tiem ticam

angļu: beliefs?

[..] ietekmējot mūsu izvēles, ticības un attieksmi

~ uzskatus
~ pārliecību
~ nostāju u. c.

Labdien,

...

Labdien!

...

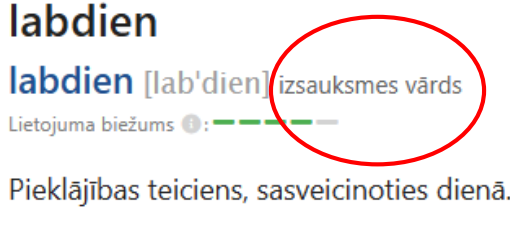

Senās un jaunās iezīmes II

Viņa profitēja no palīdzības.

~ Viņai palīdzība bija noderīga.

[..] nevarēja redzēt cilvēku patieso nostāju un kas viņš ir

~ [..] nevarēja redzēt ne cilvēka patieso nostāju, ne to, kas viņš ir

~ [..] nevarēja redzēt cilvēku patieso nostāju un būtību

[..] uzveda improvizētu ludziņu par grāmatām, kuru skatoties...

~ par grāmatām uzveda ludziņu, kuru...

Es nopietni uztveru savu pienākumu un piekopju savu valodu.

1. Piekopt senču tradīcijas
2. Piekopt veselīgu dzīvesveidu

~ kopt/sakopt māju
~ kopt/sakopt valodu

Senās un jaunās iezīmes III

Tad mēs domājam, vai mūsu atmiņa nav mūs apmānījusi.

~ Tad domājam, vai atmiņa nav mūs apmānījusi.

nepieciešams darīt → jādara

projekta ietvaros → projektā

fleksibls
balanss
resursi
limitēt
ekspektācijas
atmosfēra

jautājumi par kultūras nozīmīgumu starp cilvēkiem

~ jautājumi par kultūras nozīmīgumu/nozīmi
~ jautājumi par to, cik nozīmīga [cilvēkiem] ir kultūra

Mēs ieslīkām skumjās.

~ slīkt skumjās

noslīkt skumjās

BET ieslīgām skumjās
noslīgām uz ceļiem

Senās un jaunās iezīmes IV

Galvenais uzdevums šīm vārdnīcām ir piedāvāt terminoloģiskus ekvivalentus.

~ Vārdnīcu galvenais uzdevums ir...

[..] latviešu Sibīrijā vēsture

~ Sibīrijas latviešu vēsture

To arī darīja senās latviešu mātes.

~ To darīja arī senās latviešu mātes.

[..] bet arī nevaram pieļaut, ka...

~ bet nevaram arī pieļaut, ka...
~ bet nevaram pieļaut arī to, ka...

[..] bet viņai, izņemot draudzeni, nevienu, nav izdevies pārliecināt

~ *viņai nevienu, izņemot draudzeni, nav izdevies pārliecināt*

literatūras kritiķi = tie, kas kritizē literatūru
literatūrkritiķi = profesionāli kritiķi

oriģināls teksts = autentisks, radošs teksts
oriģinālteksts = avotteksts

garām ejot = kustības ziņā
gārāmejot = (viena no nozīmēm) pavirši

Senās un jaunās iezīmes V

Kultūras līdzdalība mūsdienu realitātē un mākslas vieta izglītības darbā ar studentiem: pieredze un pārdomas

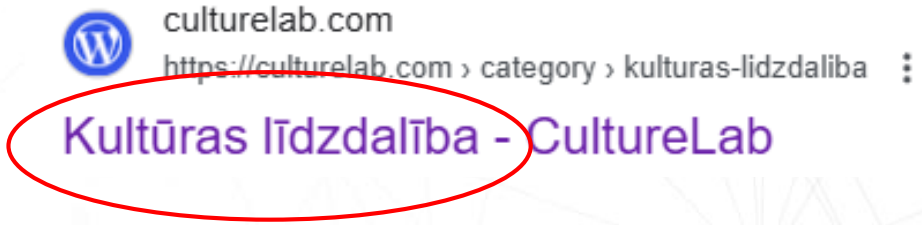

arī:
[zēnu] sporta līdzdalība

Nozīme:
sabiedrības līdzdalība kultūras norisēs; kultūras norišu piedāvājuma/iespēju izmantošana

~ sabiedrības līdzdalība
~ politiska/ekonomiska līdzdalība
~ kultūras pieejamība

~ kulturāla līdzdalība (t. i., ar kultūru saistīta līdzdalība)
~ līdzdalība kultūrā – saskaņā ar A. Lauža teikumspējas kritēriju potenciāli problemātiska vārdkopa
~ kultūriesaiste? kultūrlīdzdalība?

VENTSPILS AUGSTSKOLA

Paldies par uzmanību!